

Çocuk Çizim-Resimlerinde Yaratıcılığın Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma

An Investigation on the Creativity Assessment in the Children's Drawings-Paintings

Kani Ülger¹

¹Sorumlu Yazar, Prof. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, kulger@gmail.com,
(<https://orcid.org/0000-0001-7435-175X>)

Geliş Tarihi: 01.12.2023

Kabul Tarihi: 26.02.2024

ÖZ

Çocuk çizim-resimlerinin yaratıcılık açısından değerlendirilmesinde çocuğun yaşına göre algılama ve yorumlamada farklılık olabileceği için yaş faktörünün göz önünde bulundurulması gereklidir. Ayrıca, çocukların yaratıcılık gelişimlerinde bilişsel gelişimin de rolü olduğundan değerlendirmede hem yaratıcılık hem de bilişsel alan dikkate alınmalıdır. Dolayısıyla, çocuk çizim ve resimlerinde yaratıcılık becerisinin değerlendirilmesinde yaş düzeyinde farklı ya da ortak özelliklerin ortaya çıkarılması önemlidir. Bu yolla, çocuk çizim ve resimlerinde yaratıcılığın değerlendirilmesinde öne çıkan özellikleri tespit edip, çizimlerin değerlendirme aşamasında bu özellikleri dikkate alarak sonuca varmak uygun olacaktır. Buna göre, çalışmanın araştırma sorusu şöyle düzenlenmiştir: "Çocuk çizim-resimlerinde yaratıcılık ne şekilde değerlendirilmelidir?" Bu çalışma, nitel araştırma yönteminde, doküman analiz tekniğinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sorusuna yanıt arayabilmek için ilgili alan yazın taranmış, ulaşılan belgeler doküman analiz tekniğiyle incelenerek, içerik analizi uygulanmıştır. Araştırmadaki bulgular, çocuk çizim-resimlerinde yaratıcılığın değerlendirilmesinde yaş faktörünün dikkate alınarak, akıcılık, esneklik, orijinallik, detaylandırma, figür, renk, kompozisyon, ufuk çizgisi ile uzam-perspektif ve orantı gibi özelliklerin göz önünde bulundurulması gerektiğini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaratıcılık, çocuk çizim-resimlerinde yaratıcılık, çocuk çizim-resimlerinde yaratıcılığın değerlendirilmesi.

ABSTRACT

There can be differences in children's paintings regarding perception and interpretation as depending on the age. Therefore, it could be claimed that the creativity assessment of children's paintings is necessary to consider the age level. In addition, children's cognitive development may be as important factor in their creativity development. Thus, the ways should be sought to assess children's drawing or paintings regarding the creativity with taking into consideration for both of cognitive development and the perceiving-interpreting development as related to the age. Thus, it can be possible to reveal different or common characteristics of the children's drawing or paintings in terms of the creativity assessment according to the age levels. To be able to identify prominent criteria of the creativity assessment in the children's drawing or paintings is vital because of reaching a reliable conclusion in creativity evaluation. Accordingly, this study organized research question as follows: "How should creativity be assessed in children's drawings-paintings?" This study used the qualitative research method and document analysis technique. Present study reviewed the related literature to response the research question. The obtained documents were evaluated through the document and content analysis. The current findings indicated that the creativity assessment in children's drawing or paintings could be analyzed by main features as the fluency, flexibility, originality,

detailing, figure, color, composition, horizon line, space-perspective and proportion with taking into consideration the age level.

Keywords: Creativity, creativity in children's paintings, assessment of creativity in children's paintings.

GİRİŞ

Yaratıcılık terimi tarih boyunca usta sanatçıların çalışmalarını tanımlamada ortak bir kavram olarak kullanıla gelmiştir. Konuya bu açıdan bakıldığında sanat ve yaratıcılık kavramları arasında her daim bir bağ olduğu (Fisher, 2005, aktaran Ağluç, 2013, s. 13) söylenebilir. Zira sanat uygulamalarında yaratıcılık kavramının özel bir yeri her zaman söz konusu olmuştur. Yaratıcılık kavramının sanat eserleri üzerinden açıklaması ise genellikle yüksek beceri ve farklılık noktasında olduğu söylenebilir. Konuya çocuk çizim ve resimleri açısından yaklaşıldığında ise, farklılık kavramının yetişkin sanatından ayrı bir değerlendirme gerektirdiği kuşkusuzdur. Diğer yandan Artut'un (2004, s. 223) vurguladığı gibi, çocuklar açısından değişik kültür ve bireysel özelliklerden dolayı, çocukların çizim-resimlerinde başkaca farklılıklar da oluşabilmektedir. Bu durum önceki araştırma sonuçlarıyla desteklenmektedir (Halimatov, Sariçam & Halimatov, 2012; Sadık, Çakan & Artut, 2011).

Viktor Lowenfeld, her çocuğun yaş aldıkça hem kendini hem de çevresini anlama, algılama ve dolayısıyla yorumlama açısından farklılık gösterebileceğini bildirmiştir (Aydın, 2006, s. 30-31). Bu durum çocukların çizim veya resimlerinde kendi kişisel şemalarını oluşturması açısından önemlidir. Alan uzmanlarına göre, çocuk çizim ve resimlerinde şemaların oluşturulması yaratıcılığın gelişmesi için kritiktir (Karaca, 2011, s. 88). Bu bağlamda çocukların çizimlerinde oluşturdukları şemalar onların büyüdükçe anlama, algılama ve yorum açısından gelişiminin bir göstergesi olarak görülebilir. Dolayısıyla, yaratıcılığın gelişmesinde çocukların algılama becerilerinin önemli bir rolü olduğu ve bu algılamanın fiziksel ifadesinin çizim-resimlerde şema biçiminde kendini gösterdiği söylenebilir. Çocuk çizim-resimleri bu açıdan incelendiğinde yaratıcılık gelişimiyle ilgili bazı özelliklerin belirlenmesi mümkündür. Bu durumda yaratıcılık gelişimiyle ilgili bazı özelliklerin yani, çocuğun çevresini anlama, algılama ve yorumlamasının izleri en doğal haliyle onların çizim ve resimlerine yansımaları beklenebilir.

Alan uzmanlarına göre sanat uygulamalarında çocukların yaratıcılık becerileri farklı olabilmektedir (Çaydere & Kaya, 2021, s. 328). Zira her çocuğun kendi çevresini anlama, algılama ve yorumlamada farklılık göstermesi bu aşamada beklenen bir durumdur. Bu durum aynı zamanda, her çocuğun yaratıcılık gelişiminin birbirinden farklı olabileceğini göstermesi bakımından da dikkate değerdir. Diğer yandan, San (2010, s. 202) çocuk çizim-resimlerindeki yaratıcılığı çocuksuluktan kaynaklanan bir sonuç olarak açıklamaktadır. Bu durum, çocuk çizim-resimlerindeki yaratıcılığın değerlendirilmesinin salt yetişkin beğenisi çerçevesinde ya da yetişkinlere özgü estetik kaygılardan ziyade, daha özel bir çaba gerektirdiğini göstermektedir. Bu aşamada çocuk çizimlerinin yaratıcılık açısından nasıl değerlendirilebileceği sorusu akla gelmektedir. Simon ve Stokes (2015, s. 31) çocuk çizim ve resimlerinde yaratıcılık özelliğinin ölçümünün zor olduğunu ileri sürmektedir. Kara (2021, s. 229) ise, çocuğun önce görerek, algılayarak daha sonra hayal gücünü kullanarak yaratıcılığını ortaya koyabildiğini belirtmektedir. Nitekim Can Yaşar ve Aral (2009, s. 25), çocukların yaşları ilerledikçe algılamanın geliştiğini ve resimlerindeki tasarım ya da nesnelerin farklı şekiller aldığını bildirmektedir.

İlgili alan yazında çocuk çizim-resimleri açısından yapılan çalışmalar incelendiğinde en çok çocuğun çizgisel gelişimiyle ilgili araştırmalara rastlanmaktadır. Bu araştırma konusunu "Çocuk çizim-resminin psikolojik yorumu" izlemektedir. Daha sonraki sırada ise, "Çocuk çizim-resminde yaratıcılık" konusunun araştırıldığı anlaşılmaktadır (Ülger, 2023a). Bununla birlikte, 2022'den itibaren, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) Pisa sınavlarında yaratıcılığı da değerlendirme kapsamına almış olması, öğrencilerin yaratıcılık becerilerinin

gelişimine daha çok önem verilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır (Haase, Hanel & Granau, 2022). Buna göre, ilgili alan yazında çocuk çizim-resimlerinde yaratıcılığın anlaşılıp, değerlendirilebilmesi için birçok araştırma yapılmasının gerekli olduğu ileri sürülebilir. Dolayısıyla, bu araştırmanın amacını; çocuk çizim-resimlerinde yaratıcılığın değerlendirilmesi hakkında bulgular elde edip, ilgili alana katkı sunmak olarak açıklanabilir. Buna göre, araştırma sorusu şöyle belirlenmiştir: “Çocuk çizim-resimlerinde yaratıcılık ne şekilde değerlendirilmelidir?”

YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Nitel araştırma yönteminde yapılan bu çalışmada doküman analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Nitel araştırma yönteminde kullanılan doküman analizi, yazılı ve görsel materyalin toplanıp incelenmesi biçiminde, analiz araştırma açısından yazılı kaynaklar olarak kitaplar, dergiler, ve makaleler gibi dokümanları içerebilir (Sönmez & Alacapınar, 2011, s. 78-83). Bu bağlamda, araştırma sorusunu belirlemek, incelemeye alınacak belgeleri tasnif etmek, kodlama ve rapor yazmak gibi aşamalardan oluşan sistematik bu araştırma türü sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan bir araştırma biçimidir (Arthur, Waring, Coe & Hedges, 2017). Doküman incelemesi sonucunda araştırma probleminin niteliğine göre, araştırmacı veriyi yorumlayabilir (Yıldırım & Şimşek, 2018, s. 194). Buna göre, “Çocuk resimlerinde yaratıcılık” anahtar kelimesiyle Google Akademik veri tabanında literatür taraması yapılmış ve araştırma sorusuyla doğrudan ilintili kaynaklar çalışmaya alınmıştır.

2.2. Veri Toplama Aracı

Veri toplama tekniği açısından doküman tekniği yazılı belgelerin taranmasını içerir (Sönmez & Alacapınar, 2011, s. 109). Dolayısıyla, doküman inceleme veri toplama aracı biçiminde kullanılabilir. Doküman analizde araştırma sorusuyla ilgili bilgi içeren materyallerden hangisinin inceleneceğine araştırma problemi doğrultusunda karar verilir (Metin, 2014, s. 163).

2.3. Verilerin Analizi

Araştırmada toplanan dokümanlar, araştırma probleminde belirlenen temalar açısından destekleyici dokümanlar, yanlışlayıcı veya alternatif açıklamalar dikkate alınarak çalışmada yer alabilir (Yıldırım & Şimşek, 2018, s. 197). Dolayısıyla bu çalışmada araştırma sorusu doğrultusunda oluşturulan; “Çocuk çizim-resimleri” ve “Yaratıcılık” kod odağında dokümanlar veri setini oluşturmuştur. Bir çalışmada ilgili dokümanlar araştırmanın veri setini oluşturabilir ve bu dokümanlara içerik analizi uygulanabilir. Bu yolla, ilgili veride kategorilerin geliştirilmesi gerekir (Yıldırım & Şimşek, 2018, s. 197). Veri setinin incelenmesi sonucunda “Yaratıcılık”, “Çocuk Çizimlerinde Yaratıcılık”, “Çocuk çizimlerinde Yaratıcılık Gelişimi” ve “Çocuk Çizimlerdeki Yaratıcılığın Değerlendirilmesi” kategorileri belirlenmiştir. İlgili verilerdeki kategorilerin geliştirilmesinden sonra sayısallaştırmanın yapılması gerekir. İlgili alan uzmanına göre, kategorilerin dokümanlarda kaç kez yinelenmesine ilişkin karşılaştırma ancak sayısallaştırma ile mümkün olacaktır (Yıldırım & Şimşek, 2018, s. 197). Dokümanlar başlı başına veri kaynağı olarak kullanıldığında, doküman inceleme verilerinin içerik analizine tabi tutulması gerekir (Cansız Aktaş, 2014, s. 365). Buna göre, ilgili kategoriler uyarınca yapılan içerik analizin sayısal sonuçları Tablo 1’de verilmiştir.

BULGULAR

Bu çalışmada araştırma sorusu doğrultusunda elde edilen dokümanların belirlenen kategoriler açısından içerik analizi Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1

Çocuk çizim-resimlerinde yaratıcılık üzerine içerik analizi sonuçları

<i>Kategoriler</i>	<i>Yayın Türü</i>			
	Kitap	Tez	Makale	Toplam
Yaratıcılık	-	-	2	2
Çocuk Çizimlerinde Yaratıcılık	1	2	5	8
Çocuk çizimlerinde Yaratıcılık Gelişimi	1	2	12	15
Çocuk Çizimlerindeki Yaratıcılığın Değerlendirilmesi	1	-	6	7
<i>Toplam f</i>	3	4	25	32

Bu araştırma kapsamında incelenen dokümanlarda en sık tekrarlanan konu başlığı olarak; *Çocuk çizim-resimlerinde yaratıcılık gelişimi* (f= 15) bulunmuştur. Bu konu başlığını, *Çocuk çizimlerinde yaratıcılık* (f= 8) ve *Çocuk çizimlerindeki yaratıcılığın değerlendirilmesi* (f= 7) kategorilerinin izlediği görülmüştür. Tablo 1’deki veriler dikkate alındığında “Yaratıcılık” başlığının ilgili dokümanlarda en az rastlanan konu başlığını, kategoriye oluşturduğu söylenebilir. Tablo 1’deki sonuçlara toplu halde bakıldığında, yaratıcılık kavramının çocukların çizim-resimleri odağında, onların yaratıcılık gelişimi ve yaratıcılığın değerlendirilmesi noktasında ele alındığı görülmektedir. Mevcut bulgu, çocuklardaki yaratıcılık gelişiminin çizim-resim etkinliğinden ayrı değerlendirilemeyeceğini göstermesi bakımından kayda değerdir.

3.1. Yaratıcılık

Alan uzmanlarına göre sanat ve yaratıcılık arasında kurulan bağ, tarihsel süreçte insanın var olduğu dönemlerden bu yana söz konusu olmuştur (Ağluç, 2013, s. 13). Alan yazında yapılan araştırma bulgularına göre, 8-10 yaş aralığındaki çocukların resim ve müzik sanatları açısından yaratıcılığa dair gözlemlerin, onların yaratıcılık gelişimlerini olumlu yönde etkilediği yönündedir (Bulut & Kurt, 2021, s. 171). Bu durum sanat etkinliklerin çocukların yaratıcılık becerilerini olumlu yönde etkileyebilecek, önemli bir başlık olduğunu göstermesi bakımından dikkate değerdir. Çocuğun ayrıca, görme, algılama ve dolayısıyla hayal gücünü kullanmasının yaratıcılık gelişimindeki önemi (Kara, 2021, s. 229) değerlendirilmelidir. Çocukların yaşları ilerledikçe algılama kapasiteleri de geliştiği için, onların çizim-resimlerindeki tasarım ve nesnelerin farklı şekillerde yer alabileceği (Can Yaşar & Aral, 2009, s. 25) göz önünde bulundurulmalıdır. Dolayısıyla, çocuk çizim ve resimlerindeki yaratıcılığı değerlendirmede yaş faktörünün önemli bir unsur olduğu ileri sürülebilir. Bu tespit esasında, her çocuğun yaş aldıkça hem kendini hem de çevresini anlama, algılama ve dolayısıyla yorumlama açısından farklılık gösterebileceğine ilişkin saptamalar açısından Viktor Lowenfeld’in görüşleriyle (Aydın, 2006, s. 30-31) tutarlıdır. Bu durum ayrıca, çocuk çizim ve resimlerinde algılamanın ve bu yolla oluşturulan şemaların yaratıcılık gelişimindeki önemini ortaya koyan görüşleri de desteklemektedir (Can Yaşar & Aral, 2009, s. 25; Kara, 2021, s. 229). Buna göre, çocuklarda yaş ilerledikçe algılamanın da gelişeceği göz önünde bulundurulduğunda, onların çizim ve resimlerindeki yaratıcılığın değerlendirilmesinde yaş düzeyinin önemi daha iyi anlaşılacaktır. Dolayısıyla, çocuk çizim ve resimlerinde yaratıcılığı değerlendirebilmek için önemli unsurlardan birinin yaş, diğerinin ise buna bağlı olarak *algılama* unsuru olduğu ileri sürülebilir.

3.2. Çocuk Çizimlerinde Yaratıcılığı Etkileyen Faktörlere Bakış

San (2010, s. 202) çocuk çizim-resimlerindeki yaratıcılığı, çocuk çağından kaynaklanan çocuksu çizimle ilişkili değerlendirirken, yetişkinlerde geçerli kimi estetik kuralların bu noktada geçersiz olabileceğini belirtmiştir. Bu düşünce, Lowenfeld tarafından vurgulanan, sanatta çocuğun ifade biçiminin diğerine benzeşmemesi görüşüyle örtüşmekte, her çocuğun yaş almasıyla birlikte çevresini ve kendisini anlamada, algılamada ve yorumlamada farklılık olabileceğini göstermektedir (Aydın, 2006, s. 30-31). Diğer yandan, alan uzmanlarının belirttiği gibi, 6-7-8 yaş çocukların çizim-resimlerinde şemalar oluşturması kendi kişisel şemalarını bulması açısından çocuğun sanatsal yaratıcılığının gelişmesi için önemlidir (Karaca, 2011, s. 88). Bu durum aynı zamanda, çocukta yaş artışıyla birlikte oluşturulan şemaların geliştirmesi bakımından gereklidir. Böylece, çocukların gerçekleştirdiği sanatsal uygulamalarda yaratıcılıkları fark edilebilir olacaktır (Çaydere & Kaya, 2021, s. 328). Bu bağlamda çocuk çizim-resimleri ile yaratıcılık arasında kurulan ilişki, Savruk (2021) tarafından yapılan araştırmayla desteklendiği söylenebilir. Savruk, ilköğretim altıncı sınıf öğrencilerine “modern sanatta portre” eğitimi verildikten sonra yapılan çizim-resimlerin anılan eğitimden önce yapılan çizim-resimlerle karşılaştırdığında, öğrencilerin yaratıcılıklarında anlamlı ölçüde gelişmeler olduğunu saptamıştır. Bu sonuç, çizim-resim etkinliklerin çocukların yaratıcılık gelişimleri açısından olumlu sonuçlarının olabileceğini göstermektedir. Bu durum ayrıca, çocuklardaki yaratıcılığın en doğal haliyle çizim-resim etkinliğindeki gelişimle değerlendirilebileceği yönündeki mevcut araştırma savını destekler niteliktedir.

3.3. Çocuk Çizim-Resimlerinde Yaratıcılık Gelişimi

Bu araştırma kapsamında “çocuk çizim-resimlerinde yaratıcılık gelişimi” başlıklı kategori, ilgili alan yazın dokümanlarında en sık tekrarlanan (f= 15) konu başlığını oluşturmasından dolayı yaratıcılık gelişiminin önde gelen konuları arasında yer aldığı söylenebilir. Bu bağlamda çocuğun gelişiminde görme, algılama, düşünme ve çevresiyle tanışma gibi isteklerin çok güçlü olduğu, onun olaylar, duygu ve düşüncelerin farkında olduğu bildirilmektedir (Artut, 2004, s. 224). Alan uzmanlarının aktardığına göre, çocukların çevreyi algılayışlarını etkileyen sosyo-ekonomik düzey, cinsiyet, yaş, yerleşim yeri, ailenin eğitim durumu ve eğitim süreci gibi birçok değişken bulunmakla (Özsarı & Aytar, 2019, s. 109) beraber, onların çizim ve resimlerine yansıyan yaratıcılıklarına etki açısından yaş ve algı unsurunun öne çıktığı söylenebilir. Buna göre, çocukların yaş seviyelerine göre ne türden bir gelişim gösterdiği konusu önem kazanmaktadır.

2-4 yaş: Buyurgan ve Buyurgan’ın (2012, s. 46) belirttiğine göre, 2-4 yaş arası çocukların çizimlerinde ilk kez basit bir şekille insan simgesi belirir. Bununla birlikte, Charles (2003, s. 6-7) çocuğun ortalama 4 yaş civarını Piaget’in “Sezgisel düşünme” evresine doğru hareket ettiğini belirterek, zihinsel imajların oluştuğu dönem olarak bilişsel yöne de dikkat çekmiştir.

2-4 yaş aralığının sonrasında her çocuk değişik kültür, yetişme koşulları ve bireysel özelliklerden dolayı çevresini farklı olarak yorumlamakta ve bu nedenle çizim-resimlerde ilgili durum farklılığa neden olabilmekte, üstelik ilerleyen dönemlerde bu durum devam edebilmektedir (Artut, 2004, s. 223). Sözü edilen durum, 6 yaş grubu çocukların çizdikleri çevre konulu resimlerin incelendiği bir araştırmada ortaya konulmuş, çocukların çizim-resimlerinde çevre algılayışları açısından, sosyo-ekonomik düzeyde farklılıklar bulunmuştur (Halmatov, Sarıçam & Halmatov, 2012, s. 30). Benzer biçimde, çevre konulu resimlerin incelendiği diğer bir araştırmada sosyo-ekonomik düzeye göre çocuk çizim-resim içeriklerinde farklılık olduğu bulunmuştur (Sadık, Çakan & Artut, 2011, s. 1067). Dolayısıyla alan yazın uzmanları, çocuk resimlerinin içeriklerini etkileyen unsurlardan biri olarak *çevre* etkenini göstermiştir (Aydın, 2006, s. 70).

4-7 yaş: Özönder Aydın (2017, s. 2226) çocukların 5-7 yaş arasında çizimlerinde gördüklerinden daha çok bildiklerini çizdiklerini bildirmektedir. Örneğin, 4 ile 7 yaş arasında çocuk düz çizgi karalamalar ile insan kol, bacak ve gövdesini oluştururken, yuvarlak çizgiler

gövdenin başı ya da yüzü olarak çizime yansımaktadır (Kehnemuyi, 2004, s. 23). Bu durum, çocukların küçük yaşlarda çizimlerinde gözlemlenen ortak bir ifade-şekil oluşturması noktasında anlamlıdır. Ayrıca, Buyurgan ve Buyurgan (2012, 49-51), 4-7 yaş arası çocuk çizimlerinde saydam, düz ve orantısız resim yapma özelliklerinin de görüldüğünü belirtmektedir.

7-9 yaş: Bostancı (2006, s. 156), 7-12 yaş öğrenci grubunu incelenildiği çalışmada, resimde çizgi ve renk kullanımı açısından öğrencilerin (10-12 yaş), 7 ve 9 yaş grubu öğrencilere nazaran daha başarılı olduklarını gözlemlemiştir. Bu durum, çocukların yaş aldıkça çizimlerinde fark edilen bir gelişme olması açısından anlamlıdır. Nitekim Buyurgan ve Buyurgan (2012, s. 53), 7-9 yaş arasında çocukların çizim-resimlerinde kullandıkları renklerin nesnelerin kendi renkleri olması noktasında dikkat çektiğini belirtmektedir.

9-12 yaş: Kehnemuyi'ye (2004, s. 28) göre, 9 ile 11 yaş arasındaki çocukların çizimlerinde özellikle giyim-elbise çok önem taşır ve dolayısıyla, figürlerin daha gerçekçi olması noktasında ayrıntıları yansıtmaya çabası başlar. Buyurgan ve Buyurgan (2012, s. 55) ise, 9-12 yaş çocuk çizim-resimlerinde görülen diğer bir özelliğin de renk karışımları olduğunu belirtmektedir. Bu türden gelişmeler çocuk çizim-resimlerinde yaş faktörünün önemini göstermesi açısından kayda değerdir. *Gerçekçilik* evresi olarak ifade edilen 9-12 yaş aralığındaki çocuk, süregelen somut işlemler döneminde olmasından dolayı, ben merkezli düşünceden uzaklaşmayı sürdürür ve çizim-resimlerde genellikle perspektif önem kazanır. Bu durumun sonucunda, çocuk gerçeğe benzetme endişesiyle özgürce resim yapmaktan uzaklaşır ve 11 yaşlarına doğru soyut işlemler dönemine doğru hareket eder. Bu yaşlarda bazı uzmanlara göre çocuğun yaratıcılığı uykudadır (Aydın, 2006, s. 54-57). Nitekim yapılan bir çalışmada (Aydın, 2006, s. 111) 7- 9 yaş dönem çocuk çizim-resimlerinde gözlemlenen formların orijinalliği, 9- 12 yaş grubunun son dönemlerine doğru kaybedilerek, yerini birbirine benzer resimlere bıraktığı gözlemlenmiştir. Diğer yandan, Can Yaşar ve Aral (2009, s. 25) çocukların yaş aldıkça çizim-resimlerindeki ayrıntı, orantı ve gerçekçi tasarım ile nesneleri farklı şekillerde algılamanın arttığını belirtmektedir. Bu durum Ayaydın'ın (2017, s. 173) belirttiği; çocuğun dört yaşındaki çizim-resim çalışmalarıyla beş yaşındaki çizim-resimleri arasındaki belirgin farka dikkat çeken görüşüyle örtüşmektedir. Bu aşamada, çocukların yaratıcılık gelişimleri açısından yaş faktörüyle birlikte gelişen algılamanın çizim-resimlere etkisinin oldukça dikkatli değerlendirilmesinin gerekli olduğu söylenebilir.

11-13 yaş: Mantık dönemi olarak adlandırılan 11 ile 13 yaş arasında çocuk gözle görülen objelerle daha çok ilgilenir. Örneğin; resimde gölge, renk ve perspektife önem verir (Kehnemuyi, 2004, s. 23). Çizim- resimlerinde gerçeği yansıtmaya isteği devam eder. Dolayısıyla, çocukluk çağı 2 yaşından 17 yaş gençlik yıllarına kadar yaratıcı gücü sürekli değişir (Kehnemuyi, 2004, s. 32) ve gelişir. Özarsı ve Aytar (2019, s. 92) bu noktada, çocukların çizim-resimleri üzerinden onların gelişimlerini gözlemleyebilmenin, mümkün olduğunu vurgulamaktadır. Diğer yandan Özsoy ve Mamur (2019, s. 126), görsel sanatlarda yaratıcılığın doğasını kalıplardan kurtulma ve özgür bir anlatım olarak ifade eder. Belki de bu yolla çocuk, resim kâğıdı yüzeyinde serbestçe kendini ifade edebileceği bir alan bularak yaratıcılığı deneyimlediği ileri sürülebilir. Bu durumda çocuğun yaş aldıkça algılaması da gelişeceği için, yaratıcılık deneyimini resim yapma etkinliğinde geliştirmesi beklenebilir.

Soyut işlemler dönemine giren çocuğun yaptığı resimlerin somut işlemler döneminde yaptıklarına nazaran özgünlük açısından renk ve çizgi kullanımında farklılık olması, onun yaratıcılığının söndüğü anlamına gelmez ancak, yaratıcılık ile ilgili unsurların titiz bir biçimde belirlenmesi gerektiğini gösterir. Zira Simon ve Stokes (2015, s. 32), çocuğun çizgisel gelişiminde kavramsal ve algısal olmak üzere iki evre olduğunu, kavramsal evrede (entelektüel gerçekçilik) çocuk bildiklerini çizerken, 7-8 yaşından sonra algısal evrede (görsel gerçekçilik) nesnede gördüklerini ayrıntılı olarak çizmeye başladığını belirtmektedir. Bu aşamada çocuğun önce görerek, sonra gördüğünü taklit ederek çizdiğini böylece görme eylemiyle beraber önce algılamayı kullanma yetisini kazandığı söylenebilir. Bu evreden sonra çocuk hayal gücünü

kullanıp, bizzat yaratıcı düşünme sürecine girerek, deneyimlerini canlandırma yani *imgelem* ile yaratıcılığı ortaya çıkartan en önemli unsurla tanışacaktır (Kara, 2021, s. 229).

Yaş seviyesinin çocuk çizim-resimlerindeki yaratıcılığı değerlendirmede öne çıkan, belirleyici bir unsur olduğu görülmektedir. Bu noktada, çocukların yaş düzeylerini dikkate alarak değerlendirme yapmak önem kazanmakta, bir başka deyişle, çocuk çizim-resimlerini yaratıcılık açısından değerlendirmede yaş seviyesinin ne tür özellikler içerdiği, önemli bir soru olarak ortaya çıkmaktadır. Bu aşamada, Lowenfeld'in önerdiği çocuklarda sanatsal gelişim basamaklarının, önemli bir izlek oluşturabileceği ileri sürülebilir. Diğer yandan, Piaget'in bilişsel gelişim basamakları da bu noktada göz önünde bulundurulabilir. Bu bağlamda, Lowenfeld ve Piaget'in çocuklarda sanatsal ve bilişsel gelişim açısından ortaklaştığı yaş aralıkları, çocuk çizim-resimlerindeki yaratıcılığı değerlendirmede oldukça yol gösterici olabilir. Diğer yandan, çocuk çizim-resimlerini yaratıcılık açısından değerlendirmede belli yaş aralıklarının yanı sıra, dönem özelliklerinin de göz önünde bulundurulması önemlidir. Bu araştırmanın bulgularına dayanarak, çocukların çizim-resimlerinin yaratıcılık açısından değerlendirmede hem sözü edilen yaş aralıklarının hem de dönemlerin dikkate alınmasının bir gereklilik olduğu ileri sürülebilir. Dolayısıyla, çocuğun yaş seviyesine göre çizim-resimlerde gözlemlenebilecek özellikler ile dönem özellik ve hassasiyetleri dikkate alınarak yaratıcılık hakkında bir değerlendirme yapılması mümkündür. Yaş aralıklarına göre çocukların çizim-resimlerde gözlemlenebilecek özellikler (Tablo 2) ile bu yaşlara karşılık gelen dönemler (Tablo 3) altta verilmiştir.

Tablo 2

Yaş aralıkları açısından çocukların çizim-resim etkinliklerinde dikkate alınması gereken dönemler

Dönemler Yaş Aralıkları	Zihinsel İmajlar Dönemi	Şema Öncesi Dönem	Somut Düşünmeye Geçiş Dönemi	Somut İşlemler Dönemi	Soyut Düşünmeye Geçiş Dönemi - Ergenlik Çağı
İki-Dört yaş	√	-	-	-	-
Dört-Yedi yaş	-	√	-	-	-
Yedi-Dokuz yaş	-	-	√	-	-
Dokuz-Oniki yaş	-	-	-	√	-
Onbir-Onüç yaş	-	-	-	-	√

Tablo 2'de yer alan dönemlerin aynı zamanda, Tablo 3'de verilen çocukların çizim resimlerinde görülen özellikleri de biçimlendirdiği ileri sürülebilir. Dolayısıyla bu iki tablodaki içeriklerin, çocuk çizim-resimlerini yaratıcılık açısından değerlendirmede göz önünde bulundurulmasının önemli olduğu söylenebilir.

Tablo 3

Yaş aralıkları açısından çocukların çizim-resim etkinliklerinde dikkate alınması gereken özellikler

Özellikler Yaş Aralıkları	İnsan Simgesi	Saydamlık, Düzleme ve Orantısızlık	Gerçekçi Renk Kullanımı	Çizgi ve Renk Kullanımı-Renk Karışımları- Gerçekçi Ayrıntılara Girme	Perspektif
İki-Dört yaş	√	-	-	-	-
Dört-Yedi yaş	-	√	-	-	-
Yedi-Dokuz yaş	-	-	√	-	-
Dokuz-Oniki yaş	-	-	-	√	-
Onbir-Onüç yaş	-	-	-	-	√

Tablo 3’de verilen özelliklerin bazılarının çocukların yaş aldıkça, büyük yaşa doğru dâhil edildiği, bazılarının da geliştirilen özellikler olarak değerlendirmek mümkündür. Tablo 3’de verilen özelliklerden hangisinin elenip hangisinin geliştirileceği Tablo 2’de verilen dönemlerle yakından ilgilidir. Örneğin 7-9 ve 9-12 yaş arası özelliklerin, 11-13 yaş aralığına geliştirilerek aktarıldığı ve böylece devam ettirildiği söylenebilir. Buna neden olarak, sözü edilen yaş aralıklarının somut düşünmeden soyut düşünmeye (Tablo 2) geçiş aşamasıyla ilgili olduğu ileri sürülebilir.

3.4. Çocuğun Yaratıcılık Gelişimi ile Bilişsel Gelişimi

Çocuk çizim-resimlerinde yaratıcılık gelişimi açısından yaratıcılık ve zekâ arasında belli bir ilişki söz konusu olmakla birlikte, Özsoy (2001, s. 53) seksenli yıllarda Gardner’in açıkladığı 8 ayrı zihinsel yeterlilik arasında, görsel-uzamsal anlatım noktasında, uzamsal zekânın da yaratıcılığı kapsadığını belirtmiştir. Bu zekâ türüne sahip olan çocuklar, yeni bilgileri anlayabilmek için çizim ve şekle gereksinim duyar. Bu kapsamda harita, tablo veya diyagram çizebilir. Bu zekâ türündeki çocukların çizgi-resimlerinde kompozisyon ve nesnelere yaratma yönleri güçlü olur. Bu durum, bilişsel açıdan tek model zekâ tipinden çok farklı zekâ alanlarını içeren değerlendirmeler ve uygulamaların gerekliliğini (Bulut & Kurt, 2021, s. 188) göstermesi bakımından önemlidir. Nitekim çocuk çizim-resimlerindeki gelişim basamaklarının tanımlanmasıyla birlikte bu yaklaşımın zekâ testlerinde temel ölçütlere konu olması (Aydın, 2006, s. 29) dikkat çekmektedir. Zira Canel (2011), bilişsel gelişimin çocukların sanatsal gelişimi üzerinde de etkili olabileceğini çünkü, çocuk çizim-resimlerinin çocuğun bilişsel gelişimi hakkında ipuçları sunan bir araç olabileceğini bildirmektedir. Bu noktada, 3 ile 15 yaş arasındaki çocuklara uygulanması önerilen; “Bir insan çiz” testi, çocuğun yaşına uygun zihinsel gelişimini belirlemede çizim ve resmi bir araç olarak kullanması açısından öne çıkmaktadır. İlgili testin değerlendirilmesinde çocuğun yaşı dikkate alınarak, yaşa göre çizim-resimde gerekli detaylandırmaya dikkat edilir (her doğru detaya ‘1’ puan verilir). Resimde perspektif derinlik de (8 puan) değerlendirilir. Bu ölçüm aracından alınabilecek puanlar “0” ile “30” puan arasında (Halimatov, 2017, s. 46-47) olduğu göz önünde bulundurulursa, perspektif özelliğine oldukça yüksek puan verildiği söylenebilir. Resimde derinlik ancak çok gerçekçi bir gözlemle yani, perspektif tekniğinin çizime uygulanmasıyla mümkün olduğu için, çizim-resimlerde gerçekçi yansıtma adına bu türden perspektif tekniğine sahip olmak gereklidir. *Bir insan çiz* testi, resimde detaylandırma ve perspektif gibi önemli unsurların çocuğun bilişsel gelişim seviyesini belirlemede önemli göstergeler olarak ele alınması bakımından kayda değerdir.

Yapılan bir araştırmada, 13 yaş çocukların resim yapma etkinliği açısından ortaya koyduğu çizimlerin incelenmesi sonucunda, çizim-resimlerin bu yaş çocukların bilişsel gelişimlerinin olumlu bir yordayıcısı olduğu bulunmuş böylece, çizim-resim etkinliğinin aynı zamanda bilişsel gelişimle ilgili olabileceği öne sürülmüştür (lger, 2023b). Diğer yandan, yapılan başka bir araştırmada (şendağ & Erol, 2015, s. 318), çizim uygulamaların okul öncesi dönem çocukların yaratıcılığını olumlu yönde etkilediği bulunmuştur. Benzer biçimde, alan uzmanlarından aktarıldığına göre, resim yapma etkinliği sırasında çocukların yaratıcılığı en st düzeye ulaşmaktadır (Kara, 2021, s. 227). Bu noktada Ayaydın (2011, s. 303), sanat etkinliklerinin çocukların yaratıcılığını desteklediğini bildirmektedir. Bu durum esasında, zsoy'un (2001, s. 53) belirttiği gibi, sanatın çocukların yaratıcı glerinin ortaya çıkarılması yönünde etkileri ile ilintilidir. Dolayısıyla, çocukların yaratıcılığları hakkında bir görüşe ulaşabilmenin çizim-resim yapma etkinlikleri yoluyla mümkün olabileceği söylenebilir. Buna göre, çocukların sanatsal gelişiminden yola çıkılarak, onların yaratıcılık gelişimleri hakkında bir fikir sahibi olunabileceği ileri sürülebilir. Bu aşamada, çocukların çizim-resimlerinde sanatsal gelişim basamaklarını belirleyen Lowenfeld'in görüşlerinin göz önünde bulundurulması önemlidir. Özsoy (2001, s. 53), Lowenfeld'in çocuğun gelişiminin doğal bir gelişim içinde olduğunu varsayıp, çocuğun sanatsal gelişim evrelerini buna göre tasarladığını belirtmektedir. Öte yandan, evrensel anlamda çocuklar çizim ve resim etkinliklerinde aynı gelişim aşamalarından geçmekle beraber, bazı çocuklar bu evrelere erken girerken, bazı çocuklar da geç girebilmektedirler (San, 2010, s. 17). Dolayısıyla, ocukların bilişsel gelişimleri ile yaptıkları çizimlerdeki yaratıcılık gelişimleri arasında yaş faktörü ve bununla ilgili olarak algılama gelişmişliği dikkate alınarak, sanatsal gelişimleri arasında bir bağ olduğu ileri sürülebilir.

3.5. ocuk izimlerindeki Yaratıcılığın Değerlendirilmesi

ocuk izim ya da resimlerindeki yaratıcılığın değerlendirilmesi ilgili alan yazında önemli bir konu olarak ortaya çıkmaktadır (Tablo 1). Benzer biçimde, Anderson, Beghetto, Glveanu ve Basu (2023, s. 1), yaratıcılığın değerlendirilmesinin kritik bir konu başlığını oluşturduğunu bildirmektedir. Bununla birlikte, Simon ve Stokes (2015, s. 31) ocuk çizim ve resimlerinde yaratıcılığın ltlerinin yetişkinlerin anlayışlarına göre değiştiği için, çocuklarda yaratıcılığın tanımlanmasının ve ölümünün zor olduğunu belirtmektedir. Simon ve Stokes, yaratıcılığın belirlenmesinin değişkenlik gösterebileceğini, değişkenliğin özünde bir Őeyin ne kadar farklı yapıldığının bir ls olarak görülebileceğini ileri sürmektedir. Buna göre, ocuk çizim-resimlerinde yaratıcılık özelliklerini ortaya koyabilmenin kesin kurallara bağlı olamayacağı ve belli bir esneklik içermesi gerekebileceği söylenebilir. Ancak, Simon ve Stokes (2015, s. 31), yaratıcı düşünme ilgili olduğu düşünülen ıraksak düşünme açısından değişkenlerin akıcılık, esneklik, orijinallik ve detaylandırma olabileceğini belirtmiştir. Bu ifade, ocuk çizim-resimlerinde belli değişkenlerin işe koşulabileceğini düşündürmekle beraber, Simon ve Stokes'a göre bu değişkenler çok farklı Şekillerde ortaya çıkabilir. Bu bağlamda ocuk çizim-resimlerinde *akıcılık*, *esneklik*, *orijinallik* ve *detaylandırma* gibi özelliklerin yaratıcılığın değerlendirilmesinde dikkate alınabileceği ileri sürülebilir.

Kara (2021, s. 237) ocuk çizim ve resimlerinin yaratıcılık açısından değerlendirebilmek için, orijinallik (zgnlk), renk, kompozisyon ve figür ile evre gibi dört temel ltn dikkate alınabileceğini belirtmektedir. Bu aşamada kimi özellikler ortaya konabilse de bunların tanımı ve ölümü çizim-resim etkinliğinde örneklendirme açısından bazı zorluklar içerdiği söylenebilir. Nitekim bazı alan uzmanları, yaratıcılığın somut olmamasından dolayı gözlemlenmesi ve değerlendirilmesinin zor olduğunu belirtmektedir (nc, t.y., s. 209). Bununla birlikte, ocuk resimleri ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, Geçen (2018, s. 82) ocuklarda fiziksel gelişimin onların çizim-resimlerindeki figürlerin biçimsel oluşumunu etkilediği ve bilişsel gelişimle birlikte ocuk çizimlerinde zengin bir figür anlatımı olduğunu gözlemlemiştir. Bu kapsamda çocukların artan yaş ile birlikte duygu, düşünce ve zekâ düzeylerini çizim-resimlerine daha iyi yansıttığı söylenebilir. Buna göre, ocuk çizim-resimlerinde yaratıcılığın değerlendirilmesinde figür, renk ve kompozisyon kurgusu gibi kimi özelliklerin de göz önünde

bulundurulması mümkündür. Diğer yandan, yaratıcılık ve zekâ arasında doğrudan bir ilişki olmasından (Öncü, t.y., s. 210) dolayı, bu aşamada zekâ unsurunun biliş açısından sanatsal etkinliklerin önemli bir bileşeni olduğu kuşkusuzdur. Zira araştırmacılar, zekâ düzeyi yükseldikçe çocukların yaratıcı etkinliklerde daha başarılı olduğunu belirtmektedir (Öncü, t.y., s. 51). Ayaydın (2010, s. 194), zekâ unsurunun sanat eğitiminin vazgeçilmez öğelerinden biri olduğunu belirterek, sanatta bilişsel alanın önemine dikkat çekmektedir. Bu durumda, çocuk çizim-resimlerinde yaratıcılığın değerlendirilmesi bakımından, Lowenfeld'in sanat açısından savunduğu gelişim seviyeleri ile Piaget'in bilişsel gelişim kuramı özellikle yaş aralıkları açısından bir izlek sunmasından dolayı önemli bir seçenek oluşturduğu öne sürülebilir.

İlgili alan yazın incelendiğinde, 11 ile 13 yaş arası çocuklarda gözlemlenen; gözle görülen şeylerle ilgili görsel tip ile duygu yoluyla etkilenen görsel olmayan tip de söz konusudur (Kehnemuyi, 2004, s. 32). Görsel tip çocukta gerçekçi renkler ağır basarken, öznel olan çocuk renkleri duygularına dayalı olarak kullanılmaktadır (Kehnemuyi, 2004, s. 32). Örneğin *görsel tip* çocuk yakın ve uzak renklerin değişimiyle birlikte verirken, *görsel olmayan tip* duyguya bağlanan renkler (öznel) kullanır (Kehnemuyi, 2004, s. 34). Dolayısıyla, görsel tip ile duygu yoluyla etkilenen görsel olmayan tip çocukların resimleri *renk* unsurunda ayrıldığı, görsel tiplerin nesnelere gerçek renklerini resme yansıtırken, görsel olmayan tip çocukların daha çok o nesne hakkındaki duygularının ilgili nesnenin renginin belirlenmesinde ve kullanılmasında etkili olduğu söylenebilir. Buna göre, çocukluk döneminden gençlik dönemine dek süreklilik gösteren yaratıcı gücün çizime yansması *renk* özelliği bağlamında farklı olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Diğer yandan, 11 ile 13 yaş arası çocukların çizim-resimlerinde *ufuk çizgisi* ile *uzam*, uzak ve yakını görme fark edilmekle beraber renk *görsel* ve *öznel* olarak kullanılır ayrıca, oran-orantı sezilir bir durumda bulunmaktadır (Kehnemuyi, 2004, s. 34). Dolayısıyla, 11 ile 13 yaş arası çocukların çizim-resimlerinde *ufuk çizgisi* ile *uzam*, *renk* ve *orantı* gibi kimi özellikler yaratıcılığın değerlendirilmesinde bu tipler göz önünde bulundurulurken dikkate alınabilir. Bu sözü edilen özellikler aynı zamanda perspektif ile ilişkili olduğu için, bu durum Tablo 3'deki bulguları destekler biçimde olduğu söylenebilir.

Algılama ve imgesel düşünme de yaratıcılıkta öne çıkan önemli unsurlar arasında sayılmaktadır (Öncü, t.y., s. 109-110). Çocuklarda *imgeleme* zamanla gelişmekte ve belirli bir yaştan sonra sanatsal ve taklit tarzı çalışmalarla desteklenmektedir (Öncü, t.y., s. 111). Nitekim alan uzmanları, yaratıcılığın bilişsel bir süreç olarak, duyu organlarının zihinde kayıt ettiği uyarıcıların yorumlanabilmesi olan algılamanın bu süreçte önemli rolü olduğu için, sanatsal yaratıcılıkta görsel ve dokunsal algılamanın kritik bir konumda olduğunu belirtmektedir (Öncü, t.y., s. 109-110). Dolayısıyla, çocuk çizim-resimlerinde yaratıcılığın değerlendirilmesinde sonuca etki ettiği için görsel algılamanın önemli bir işlevi olduğu dikkate alınarak, değerlendirmede bu durum göz önünde bulundurulabilir. Zira Piaget ve Inhelder'in (1971, s. 256) belirttiğine göre, algıların çizim-resimlerde *şema*'ya eklenmiş ve dönüşmüş olması kuvvetli bir olasılıktır. Buna göre, çocuk çizim-resimlerinde görülen şemalar, algılar sonucunda oluşan ve çizim-resim etkinliğine yansıyan bundan dolayı, çizim-resim etkinliğini zenginleştiren unsurlar olarak nitelenebilir. Ayrıca resimde *çizgi* sanat elemanı, kalın ve ince çizgilerin resimlerde çeşitli anlamları söz konusu olduğu için, çizim-resim yapma etkinliğinde önemli bir elemandır (Kehnemuyi, 2004, s. 35). Diğer yandan, çağlar boyunca resim sanatında leke (ışık-gölge) bir biçim anlatımı içinde kendini var etmiştir. Koyu ve açık lekelerin karşıt leke (Contrast) olarak kompozisyona katkısı özellikle biçim anlayışının bilincine varmasında etkili olmuştur (Kehnemuyi, 2004, s. 36). Bundan dolayı, *çizgi*, *ışık-gölge* ve haliyle *biçim* unsurlarının da çocuk çizim-resimlerinde yaratıcılığın değerlendirilmesi açısından dikkate alınabileceği söylenebilir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocuk çizim-resimlerinde gözlemlenen içtenlik, doğallık yansımasını, yaratıcılığın değerlendirilmesinde önemli bir nitelik olarak görmek mümkündür. Zira bu içtenlik ve doğallık yoluyla çocuk, hiçbir etki ya da yönlendirme olmadan kendini ifade edebilecek samimi ve serbest bir alan bulmuş olur. Bu yolla çocuk resim yaparak düşüncelerini, duygularını ve çevresini kendi algılama düzeyinde ifade eder, çizim-resim aracılığıyla yaratıcılık becerilerini sergiler. Bu bağlamda Ayaydın'a (2011, s. 303) göre, sanat etkinlikleri yaratıcılığı desteklemektedir. Bundan dolayı, çocukların sanatsal gelişimleri onların yaratıcılıklarının gelişimi açısından önemli (Can Yaşar & Aral, 2009, s. 30) ve biricik alandır. Diğer taraftan, zekâ ve çizgi-resim ilgisi bakımından alan yazın incelendiğinde, çocuk yaş aldıkça çizgisel gelişiminde başarı artarken, yaratıcılık becerisinin bu oranda artamayabileceği (Aydın, 2006; Bostancı, 2006; Can Yaşar & Aral, 2009) ileri sürülmektedir. Yaratıcılık becerisinde inişli-çıkışlı durum, çocuk yaş aldıkça somut-soyut düşünme evreleri ile ergenlik dönemiyle ilintili olmakla birlikte, San'ın (2010, s. 202) belirttiği gibi, çocuk çizim-resimlerindeki yaratıcılığı kimi estetik kurallardan bağımsız olarak değerlendirmek bu aşamada önemlidir. Bununla birlikte, çocuğun çizim-resiminde yaratıcılık gelişimi açısından çizgisel gelişim yanında başka değişkenlerin de süreçte etkili olabileceği gözden ırak tutulmaması gerekir. Alan uzmanlarının aktardığına göre, eğitimde test tekniğiyle belli bir zekâ düşüncesine odaklanması, yaratıcılığın göz ardı edilmesiyle sonuçlanabilse de (Öncü, t.y., s. 209), bu aşamada Simon ve Stokes'un (2015, s. 31) belirttiği gibi, yaratıcılığın genel olarak ölçülmesinde irsaksak düşünmenin *akıcılık, esneklik, orijinallik ve detaylandırma* gibi kimi özelliklerinden yararlanılabileceği söylenebilir. Ayrıca, mevcut araştırmanın bulgularına dayanarak, çocuk çizim-resimlerinde yaratıcılık açısından *görsel algılama* önemli olduğu için, *figür, renk ve kompozisyon, ufuk çizgisi ile uzam, perspektif ve orantı* gibi özelliklerin de yaratıcılık değerlendirmesinde dikkate alınabileceği öne sürülebilir. Çocuk, çizim-resimlerinde bildikleri (kavramsal evre- entelektüel gerçekçilik) ve gördükleri (algısal evre-görsel gerçekçilik) ekseninde hareket ettiği için, çizim-resimlerde yaratıcılık değerlendirilirken yaş odağında bu durumun dikkate alınması gereklidir.

Çocukların sanatsal gelişim aşamalarını bilmek onların yaratıcılıklarının gelişiminde oldukça önemli olduğu için (Can Yaşar & Aral, 2009, s. 30), çizgisel gelişim ile yaratıcılık arasında bir bağ kurulması tabidir. Bu aşamada, çocuk çizim-resimlerini yaratıcılık açısından değerlendirmede somut düşünme ve soyut düşünme evreleri ile ergenlik gibi kimi faktörleri ve belli yaş aralıklarını yaratıcılığı etkileyen önemli unsurlar olarak göz önünde bulundurmak gereklidir. Diğer taraftan, OECD'nin 2022'den itibaren, PISA çalışmasında yaratıcılığı da değerlendirmeye dâhil etmesiyle birlikte, özellikle okulların öğrencilerini yaratıcı becerilerle donatmaları için önemli bir zemin oluşmuştur (Haase vd., 2022). OECD'nin bu kararı, eğitim alanında yaratıcılığın değerlendirilmesi açısından kayda değer bir gelişme olarak nitelenebilir. Bu durum, eğitim sisteminde yaratıcılık becerilerinin değerlendirilmesinin önemini artırmakla beraber gerekliliğini de ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, yaratıcılığı ölçmek için pek çok test geliştirilmiş olsa da Çetin, Üstündağ, Kerimoğlu ve Beyazıt'ın (2015, s. 44) belirttiği gibi, diğer ülkelerde kullanılan testlerin ülkeler arasındaki eğitim sistemi ve sosyo-ekonomik düzey farklılıkları gibi nedenlerden dolayı, çocukların yaratıcılıklarını yalnız bu test ölçütlerin belirlediğini söylemek zordur. Buna göre, yaratıcılığın değerlendirilmesinde daha kapsayıcı ölçütlerin aranmasının gerekli olduğu söylenebilir. Bu türden ölçütleri çizim-resim etkinliği odağında oluşturmak için mevcut araştırma sonucunun bir başlangıç oluşturabileceği ileri sürülebilir. Buna göre, çocuk çizim ve resimleri çocukların sanatsal gelişimleri açısından daha az gerçeklikten daha çok gerçekliğe (gözle görülen şeyleri daha gerçekçi yansıtmak için) doğru olduğu için, çocuğun yaş seviyesi dikkate alınarak yaratıcılık hakkında bir değerlendirme yapılması mümkündür. Bu aşamada, yaş faktörünün *renk ve perspektif* gibi kimi ölçütleri değerlendirmek için dikkate alınması gereken bir unsur olduğu, ayrıca dönemlerin de göz önünde bulundurulması gerektiği söylenebilir. Çizim-resim etkinliğinde öykünme, çocuk yaş aldıkça ortaya çıkan bir özelliktir. Dolayısıyla çocuk çizim ve resimlerini yaratıcılık açısından

değerlendirmede bu türden bir izleğin, ünlü filozof Aristo'nun yaratıcılığı öykünme ile eşdeğer tuttuğu görüşünü (San, 2004, s. 46-48) dikkate alarak, çizim ve resimlerde öykünmenin yaşa bağlı olarak göz önünde bulundurulması düşünülebilir. Sonuç olarak, çocuk çizim-resimlerinde yaratıcılığın değerlendirilmesinde yaş faktörüne ve döneme bağlı olarak, gerçekçi ya da ideal bir yansıma ile birlikte *akıcılık, esneklik, orijinallik, detaylandırma, figür, renk, kompozisyon, ufuk çizgisi* ile *uzam-perspektif* ve *orantı* gibi esnek özellikler çerçevesinde bir ölçümleme yapılması önerilebilir.

4.1. Etik Kurul izni

Bu çalışma, ULAKBİM TR Dizin etik kurallarla ilgili bilgilendirme metninde belirtildiği gibi, etik kurul izni gerektiren klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerindeki çalışmalar kapsamında değildir.

KAYNAKÇA

- Ağluç, L. (2013). Sanat yaratıcılık bağlamında insan ve yaratma güdüsü, *Mediterranean Journal of Humanities (MJH)*, 3(1), 1-14.
- Arthur, J., Waring, M., Coe, R. & Hedges, L. V. (2017). *Eğitimde araştırma yöntemleri ve metodolojileri* (Çev. Ed.: A. Erözkan, E. Büyükkörsüz). Anı Yayıncılık.
- Anderson, R. C., Beghetto, R. A., Glăveanu, V. & Basu, M. (2023). Is curiosity killed by the CAT? A divergent, open-ended, and generative (DOG) approach to creativity assessment, *Creativity Research Journal*, 35(4), 380-395. <https://doi.org/10.1080/10400419.2022.2157588>
- Artut, K. (2004). Okul öncesi resim eğitiminde çocukların çizgisel gelişim düzeylerine ilişkin bir inceleme. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ÇÜSBED)*, 13(1), 223-234.
- Ayaydın, A. (2010). Okul öncesi dönemde görsel sanatlar eğitiminin bireye kazandırdığı değerler. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 187-200.
- Ayaydın, A. (2017). Çocuğun kendini resimle ifade etme ihtiyacı. *Akademik Bakış Dergisi*, (64), 169-177.
- Ayaydın, A. (2011). Çocuk gelişiminde bir oyun olarak sanat ve resim. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (37), 303-316.
- Aydın, D. (2006). *7-12 yaş grubu çocukların resimlerinde kullandıkları benzer biçimler*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Bostancı, F. (2006). *Çocuk resmini konu, çizgi, şekil ve renk açısından değerlendirmesi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Bulut, Ü. & Kurt, E. (2021). Sanatsal yaratıcılık ve zekâ ilişkisi: üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren öğrencilerin karşılaştırılması, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(1), 171-190. <https://doi.org/10.26468/trakyasobed.738899>
- Buyurgan, S. & Buyurgan, U. (2012). *Sanat eğitimi ve öğretimi* (3.Baskı). Pegem Akademi.
- Canel, A. N. (2011). Çocuklar neden resim çizer. *Sanat ve İnsan, Ulusal Hakemli e-Dergi*, (3), 1-6.
- Cansız Aktaş, M. (2014). Nitel veri toplama araçları. M. Metin (Ed.), *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (s.337-371). Pegem Akademi

- Can Yaşar, M. & Aral, N. (2009). Sanat ürünü olarak çocuk resimleri. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 34(365), 24-31.
- Çaydere, O. & Kaya, B. (2021). İlköğretim öğrencilerinin sanatsal yaratıcılıklarının geliştirilmesinde beyin fırtınası tekniğinin etkisi. *İdil*, (78), 326-337.
- Çetin, Z., Üstündağ, A., Kerimoğlu, G. & Beyazıt, U. (2015). Ülkemizde ve dünyada çocuklarda yaratıcılığın ölçülmesinde kullanılan testlerin incelenmesi. *H.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2(2), 31-49.
- Charles, C. M. (2003). *Piaget ilkeleri* (Çev.: G. Ülgen), (4.Baskı). Nobel yayınları.
- Geçen, F. (2018). Çocuğun gelişim basamaklarına göre figürleri ele alma biçimleri. *ASEAD*, 5(10), 60-83.
- Halmatov, M., Sariçam, H. & Halmatov, S. (2012). Okul öncesi eğitimdeki 6 yaş çocukların çizdikleri çevre resimlerinin ve çevre kavramını algılayışlarının farklı değişkenlere göre incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 2(1), 30-44.
- Halmatov, S. (2017). *Çocuk resimleri analizi ve psikolojik resim testleri* (4.Baskı). Pegem Akademi.
- Haase, J., Hanel, P.H.P. & Granau, N. (2022). Creativity enhancement methods for adults: a meta-analysis. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*. https://www.researchgate.net/publication/366124442_Creativity_Enhancement_Methods_for_Adults_A_Meta-Analysis
- Karaca, G. (2011). 5-8 Yaş aralığındaki çocuklarda stereotip (klişe resim) kullanımı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(4), 86-93.
- Kara, C. (2021). Okul öncesi dönem çocuk kitaplarında yaratıcılığı destekleyen bir faktör olarak resimlemelerin kullanımı. *Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 221-240.
- Kehnemuyi, Z. (2004). *Çocuğun görsel sanat eğitimi* (4.Baskı). Yapı Kredi Yayınları.
- Metin, M. (2014). Nicel veri toplama araçları. M. Metin (Ed.), *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (s.161-214). Pegem Akademi.
- Öncü, E. Ç. (t.y.). Çocukluk döneminde sanat ve yaratıcılık. http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/cocukgelisimilisans_ao/cocuklukdonemindesvy.pdf
- Özönder Aydın, U. (2017). Okul öncesi resim eğitiminde çocuğun çizgisel gelişimi (2-7 Yaş). *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(6), 2215-2228.
- Özsarı, E. & Aytar, A. G. (2019). Kentsel ve kırsal kesimde yaşayan çocukların “hayalimdeki şehir” konulu resimlerinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (51), 90-117.
- Özsoy, V. (2001).Güzel sanatlar (resim-îş) eğitiminde bilimsel araştırmalar. *Eğitim ve Bilim*, 26(121), 51-57.
- Özsoy, V. & Mamur, N. (2019).*Görsel sanatlar öğrenme ve öğretim yaklaşımları* (1.Baskı). Pegem Akademi.
- Piaget, J. & Inhelder, B. (1971). *Mental imagery in the child*. Basic Book.
- Sadık, F., Çakan, H. & Artut, K. (2011). Çocuk resimlerine yansıyan çevre sorunlarının sosyoekonomik farklılıklara göre analizi. *İlköğretim Online*, 10(3), 1066-1080.
- San, İ. (2010). *Çocuk ve sanat*. (1.Baskı). Yeni İnsan Yayınevi.

- San, İ. (2004). *Sanat ve eğitim* (3.Baskı). Ütopya Yayınevi.
- Savruk, F. (2021). *Modern sanatta yorumlanan portre resimlerinin ilköğretim öğrencilerinin yaratıcılıklarına yansımadaki etkisi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Trakya Üniversitesi.
- Simon, L. & Stokes, P. D. (2015). Sources of variability in children's drawings, *Creativity Research Journal*, 27(1), 31-38. <https://doi.org/10.1080/10400419.2015.992669>
- Sönmez, V. & Alacapınar, F. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Anı Yayıncılık.
- Şendağ, S. & Erol, O. (2015). Okul öncesi dönemde yaratıcılığı desteklemede 3d çizim yazılımlarının kullanılması. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 8(3), 316-336.
- Ülger, K. (2023a). *Çocuk çizim-resimlerini araştıran çalışmaların incelenmesi: International Topkapı Congress*. İKSAD Publishing House. https://www.izdas.org/_files/ugd/614b1f_7a1fa3c3fc154fd2b46530d7e70315c0.pdf
- Ülger, K. (2023b). 13 yaş çocuk çizimlerinin Lowenfeld'in sanatsal gelişim evreleri ile Piaget'in bilişsel gelişim kuramına göre incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 52(238), 1011-1034. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.1107252>
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11.Baskı). Seçkin.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

It is claimed that there can be a connection between art and creativity throughout history. The meaning of this connection is usually at the point of difference regarding the creativity in the artworks. Thus, the difference term in the children paintings regarding the creativity should be assessed differently from the adult artworks. Because Lowenfeld emphasized that each child may differ in terms of interpretation in his/her painting as they get older. This situation is important for children to create their own personal schemes in their drawings and paintings. The children's schemes seen in their drawings can be accepted as an indicator of their perception and interpretation development. Meanwhile, child's age level and perception skills are vital for the creativity so, this situation appears as some characteristics reflected in children's paintings regarding the creativity development. By this way, a question can be emerged as how a child's painting can be evaluated. Therefore, the research question of this study was upon how should creativity be evaluated in children's paintings.

Method

This study used research method of the qualitative with using document analysis technique. The document analysis frequently used in social science researchs with an examination consisting of stages such as determining the research question, classifying the documents to be examined, coding and writing a report. The document analysis technique includes scanning documents. Therefore, the literature was reviewed in database as the Google Scholar with the keyword of "creativity in children's drawings". Sources as related to the study problem contained in the research concept. Accordingly, the documents focusing on the codes of "Children's paintings" and "Creativity" created the data set. The categories were determined as "Creativity", "Creativity in Children's Paintings", "Creativity Development in Children's Paintings" and "Assessment of Creativity in Children's Paintings". The content analysis of these categories were given in Table 1.

Results and Discussion

The current findings, the most frequently repeated topic in the relevant documents is the creativity development ($f = 15$) in children's paintings. This topic is followed by the categories of creativity in children's paintings ($f = 8$) and assessment of creativity in children's paintings ($f = 7$). Table 1 shows that the concept of creativity is assessed focusing on children's drawings-paintings. These current findings show that the child's ability to see things, perceive and thus, use them his imagination is important in the creativity development. Accordingly, one can consider that the designs and objects in children's drawings and paintings may take different shapes since children's perceptions develop as they get older. This argument may be pursued that the age factor is important in assessing the creativity in children's paintings. Additionally, the perception and age factors both of them are important to assess creativity in children's paintings. Each child interprets his environment variously after the age of 2-4, due to diverse cultures, upbringing situations and separate characteristics may be cause differences in his/her drawings-paintings. Conversely, it is vital for 6-7-8 year old children to create schema in their paintings regarding the development of their artistic creativity. Therefore, children's creativity can be noticeable in their artistic practices in their drawings-paintings. The age factor is especially vital at the ages of between 9-12 years old children's paintings for the creativity development. Throughout this period, the child also moves away from painting freely with the concern of resembling reality, and towards the age of 11, s/he moves towards the period of abstract operations and her/his creativity thus remains dormant. When the child who has entered the abstract operations period and compared to their drawings-paintings with the ones made in the concrete operations period, it does not mean that their creativity have faded, but this situation shows that the elements related to creativity must be determined for the periods. In the *logic period* between 11-13 years, the child attaches importance to shadow, color and perspective in drawings and paintings. The creative power from the age of 2 towards 17 constantly changes and develops. Thus, it can be said that expressing creativity in children's paintings cannot be subject to strict rules and may require a certain degree of flexibility. The features such fluency, flexibility, originality and detailing in children's paintings may be taken into consideration for the creativity assessment with together these criteria such as originality, color, composition and figure and environment. Between the ages of 11,12 and 13, the horizon line, space, color and proportion features in the children's paintings can be also taken careful notice. Additionally, the elements of line, *light-shadow* and form may be shown as noticable features in terms of creativity assessment in children's paintings since the schemas in children's paintings are formed as a result of their perceptions. In essence, children's artistic development in the drawing-painting is significant and unique area for the development of their creativity. Thus, it is significant to assess creativity in the children's paintings independently of some aesthetic rules. Therefore, it can be suggested that visual perception and features such as figure, color, composition, horizon line, space, perspective and proportion may also be included in the evaluating children's paintings with the fluency, flexibility, originality and detailing as features of the divergent thinking. In addition, it is necessary to consider concrete and abstract thinking periods and some factors such as adolescence era when assessing children's drawings-paintings in terms of creativity. Therefore, the age range is an valuable and important factor in terms of affecting the creativity.

The OECD included the creativity regarding the evaluation in the PISA study since 2022. This situation not only emerges significant position of assessing the creativity skills in the education system, but also reveals its necessity. Although many tests have been developed to measure creativity unfortunately, these tests' criteria are not determine all children's creativity sufficiently due to various education systems, socio-economic level differences, etc. between countries. Therefore, it is necessary to seek more comprehensive assessment and criteria in assessing creativity. Perhaps, the current findings can be an initial step to constitute such criteria to assess the creativity focusing on children's painting activity.